

הַכִּדּוּל נִתְּנוּ תַּם חֻקִּים לְהוֹרוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאֱלֹהִים וְחַי

חוקים להורותם

הלכות המצוות בזמני חגים ומועדים | ניסן תשפ"ה לפ"ק

מתוך שיעורי הרב"ג ר' יחיאל מיכל אברהם פרידמאן שליט"א דומ"ץ סאטמאר בני ברק - מח"ס "חוקים להורותם"

בעזרת

דינים הנוהגים בערב פסח שחל בשבת

פחי האשפה

צריכים לדקדק שבכלי האשפה השייכים לדיירי הבנין [ואף כשהם מונחים ברח"ר, מ"מ הם שייכים לדיירי הבנין] לא יזרקו לתוכם חמץ, במקומות שלא יפנו האשפה לפני הפסח.

אכילת חמץ בער"ש לאחר הביעור

מותר לאכול חמץ בערב שבת כל היום, ויש נוהגין להחמיר.

אחרונים, ויש נוהגים להחמיר בזה אטו שאר השנים.

עשיית מלאכה

עשיית מלאכה מותרת כבכל ער"ש, ולכן מותר להסתפר וליטול העפרניים.

ער"ש שער"ת (ס"ו תמיד סעי' ב'), וביאורו"ל (ס"ו תס"ח סעי' א') דתלוי בב' טעמי איסור עשיית מלאכה, ונקטי' כטעם משום קרבן, ולכן בער"ש דאין מקריבין מותר במלאכה, ובמהרי"ל דהרועה להחמיר יחמיר משום לא פלוג, אבל אין איסור.

אפיית מצות

בערב שבת אחר חצות אופין מצות מצוה כמדי שנה.

שו"ע (ס"ו תנ"ח), והטעם זכר לשאר שנים, ויש שהיו נוהגים לאפות בליל פסח, ומובא בטור וכן נהג החת"ס ועוד.

אופן הכנת המאכלים לשבת

הדרך המובחרת וכן נוהגים הרבה, לבשל את מאכלי השבת מתבשילים הכשרים לפסח, ובכלים הכשרים לפסח.

ומלפנים שלא היה מצוי כלים שזורקים לאחר השימוש, והיו אוכלים בכלי החמץ, היו צריכים להקפיד שלא לערות האוכלים כשהם חמים מכלי של פסח לתוך כלי של חמץ שהניצוק מחברן.

תענית בכורים

תענית בכורים וחנוהגים לסיים מסכת, מקדימים בשנה זו ביום ה'.

שו"ע ס"ו ת"ע סעי' ב'.

מזמור לתורה

אומרים מזמור לתורה בער"ש.

ייטב פנים, ומבאר דאין לגזור אטו שאר השנים שאין אומרים מחמת החמץ, ובפרט שתפילה בציבור ומסתמא יש ביניהם אחד שיוודע וזוכר, ו"למנצח" פשוט שאומרים דאין בהו מקום לגזור כלל דאין לזה שייכות לחמץ.

מכירת חמץ

יש למכור החמץ עד לפני השבת, יש רבנים שעושים המכירה לפני זמן הביעור כמו בכל השנים, ויש שמוכרים סמוך לשבת.

החמץ שרוצים להשתמש בו לאחר זמן המכירה, אין לכוללו במכירה. - האוכלים בשבת בדירה או חדר שמושכר לנכרי, ובשבת בזמן הביעור סוגרים את המקום, טוב לפרט בשטר המכירה שהנכרי נתן רשות ליכנס בשבת, או הרב השליח למכירת החמץ מתנה עם כן עם הגוי, ובכל ענין יש שסומכים שהנכרי אינו מקפיד שיכנסו שם בשבת לחוד.

ביעור חמץ

שריפת החמץ זמנו כבכל השנים, ובשנה זו בשעה 11:22.

שלא יבואו לטעות בשאר השנים, ובשעת הדחק יש לסמוך על המקילין עד חצות.

אין אומרים כל חמירא בשעת השריפה.

נוסח ה"יהי רצון" יש נוהגין לאמרו בשבת אחרי שמבטל החמץ באמירת כל חמירא, ויש נוהגים דהאומרים "שני יה"ר", והיה"ר המיוחד לשריפת החמץ, יש לומר לאחר השריפה, והיה"ר שמיוחד לביטול החמץ, אומרו בשבת לאחר אמירת כל חמירא.

הכנות לסדר מער"ש

נכון להכין מער"ש השולחן לליל הסדר וכן כל צרכי שאר הסדר.

בכדי שלא תמשך הכנת הסדר בליל יו"ט, ואסור להכין משבת ליו"ט.

האוכלים בליל הסדר מחוץ לביתם, יקחו שם את צורכי הסדר בער"ש או בליל יו"ט.

דאין ליטלם בשבת משום הכנה.

מזרור

תמכא "חריין" אם יש אפשרות לכסותו היטב בכדי שלא יפוג טעמו אזי יפרדו מער"ש, ואם יש לחוש שחריפתו תפוג, יפרדו בליל יו"ט בשינוי, שיטחון על מפה או שולחן ולא לתוך הקערה או יהפוך המגירת.

שו"ע ואחרונים (סי' תק"ד), ובמשנ"ב בשם הגר"א דהקפיד לפרר החריין דוקא בליל יו"ט שאז יהא חריף טובא.

הלוקח חסא יבדקנו מער"ש, ויש לזהר שלא להניח החסא במים מער"ש.

שאם יניחו במים מעת לעת הו"ל כבוש ואין יוצאין בהם, שו"ע (סי' תע"ג).

חרוסת

חרוסת יש לעשותם מער"ש, ואם עושהו ביו"ט ידוך ע"י שינוי, ומותר לערב היין בתוכו כדרכו.

דעירוב היין הוא "לש" ומותר במפיג טעם מעיו"ט, משא"כ "טחינה" דאף דמפיג טעם קצת בעינן שינוי, וכ"ש באינו מפיג טעם כלל.

מי מלח

יש לעשותו מער"ש, ואם עושהו ביו"ט יש לעשותו בשינוי שיתנו קודם המים ואח"כ המלח. ח"א, קיצושו"ע.

ארע וביצה

יצלה את הזרוע, ויבשל הביצה מער"ש, ואם צולה ביו"ט, יצלה על מנת לאוכלו ביו"ט. והזרוע אסור לאכול בלילה ורק ביום מותר.

יין

המערבים יין אדום ביין לבן לצורך ד' כוסות [דמיונה לחור אחר יין אדום, חוץ אם הלבן משובח דיקח לבן, ויערבו עם יין אדום, ויגד משה] נכון לערבם מער"ש, ואם מערבם בליל יו"ט עדיף למזוג היין האדום תחילה ואח"כ היין הלבן.

כדי לחוש להפוסקים דיש צביעה במשקים כשמכוין לצביעה.

דינים השייכים לשב"ק ערב פסח

האוכלים בשני מקומות

האוכלים פת במקום מסוים, וממשיכים הסעודה ממאכלי פסח במקום אחר, אם שני המקומות הם בתוך הבית או שרואה את מקום האכילה, אם באפשרותו יקדש על היין במקום אכילת הפת, וכן הברכהמ"ז יברך שם, או שיאכל מעט פת גם במקום השני ויברך שם ברהמ"ז.

ואם שני המקומות אינם בתוך אותו הבית כגון בחדר המדרגות או בחצר או מחסן וכדו', ואי אפשר לראות ממקום אחד את המקום השני, אזי צריך מעיקר הדין לקדש במקום אכילת הפת, וכשאין ביכולתו לקדש שם ישתה עוד רביעית יין והשומעים ישתו רביעית יין, וברכהמ"ז יברך במקום הראשון או יאכל פת גם במקום השני.

ובכל אלו צריך גם ליטול ידיו באותו מקום, אלא דבשעת הדחק יש לסמוך על השכנה"ג דאם חוזר למקומו נחשב קידוש במקום סעודה.

עצה טובה

האוכלים בשני מקומות, עצה טובה להניח הפת בתוך ניילון, בכדי שלא יתפזרו פירורים על בגדיו, ובכן יוכל בקלות להמשיך הסעודה בבית, וכשחוזר לסעודתו בביתו, ינקה היטב פיו וירחץ ידי, וינער בגדיו כפי הצורך.

טלטול המצות בשבת

מצות שנאפו בער"ש לליל הסדר, אסורים בטלטול, שאר המצות מותרים בטלטול.

פמ"ג (סי' תמ"ד, סי' ש"ח), דמצות ער"פ כיון דאסורים באכילה, ומקפיד שלא ליתנם לקטנים ולעכו"ם, נחשבים מוקצה דאינם ראויים לכלום, ודעת הגרמ"ש קליין שליט"א דבזמנינו שגם המצות של כל הפסח שמורות משעת קצירה, אפשר דמצות ער"פ אין בהם קפידא כ"כ ואינם מוקצים, ושאר המצות כתב בפמ"ג ועוד אחרונים, דאינם מוקצים הואיל וראויים לקטנים שאינם יודעים לספר ביציאת מצרים ולעכו"ם ובע"ח.

מצות ללחם משנה

בסעודת שחרית עדיף לערף פת ללחם משנה, [כשאוכלה ואינו משייר ממנה].

במצות ער"פ תלוי אי אסורים בטלטול כנ"ל, ושאר המצות, בסעודת הלילה דמעיקר הדין מותר באכילת מצה אפשר לערף, ובשחרית דאסור לאכול מצה, יהא תלוי במחלוקת הפוסקים אי בעינן ללח"מ דוקא פת הראוי לאכילה, ע"י באחרונים סי' רע"ד, ובאגרות חזו"א כ' דאם ישאר מהפת, עדיף ליטול מצה ללח"מ.

עיטוף הלחם משנה

אפשר לקיים לחם משנה גם כשהפת עטופים בניילון.

חלוקת סעודת הלילה

לא מציאנו לנהוג לחלק את סעודת הלילה בכדי לצאת ג' סעודות.

בפוסקים שכתבו לחלק את סעודת שחרית בשביל שלוש סעודות, לא כתבו עצה זו גם בסעודת הלילה, ואפשר דאף להפוסקים דיוצאים ס"ג בשחרית, זהו רק בסעודה ג' שחיובה הוא מחמת ג' "היום", אולם סעודה שניה, שחיובה הוא גם מדין "וקראת לשבת עונג" (עי' רשב"א ומאירי ברכות מ"ט). אינו יכול לחלקה בלילה, דעונג אינו אלא סעודה בלילה וסעודה ביום, ואף דאם לא סעד בלילה ישלים עוד סעודה ביום, זהו רק מדין "תשלומין", ובחי' מהרצ"א (תנוכה י"ב ו) כתב דאם אכל ב' סעודות בלילה דיצא, אולם אפשר דזהו רק בדיעבד, ובאורחות חיים (ספינקא, סי' רע"ד) כתב דאינו יוצא בסעודה שניה בלילה משום חובת קידוש ביום שהיא עיקר לסעודת הבוקר, ועדיין יש להאריך בזה.

שבת שחרית

משכימין להתפלל ואין מאריכין שיוכלו לקיים סעודת שבת.

ויש לדון במי שקם מאוחר, האם יש להתיר לאכול סעודת שבת לפני התפילה שאיסורו מדרבנן בכדי לקיים עונג שבת שהיא מוה"ת או מדברי קבלה, ושמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א דאין להקל בה והעמידו חכמים דבריהם, וכן נקטו דאין מקילין לאכול מצה שאיסורו מדרבנן בכדי לקיים עונג שבת, ועי' חת"ס (סוף פסחים לס' תמיד) דמצדד להתיר.

סעודת שחרית

טוב [אם יש פנאי] שיחלק את סעודת שחרית לשנים בכדי לקיים ג' סעודות בשבת, וצריך שיפסיק ביניהם זמן מה [כחצי שעה ולפחות רבע שעה].

מ"א ועוד, דלכמה ראשונים יוצאים בזה ס"ג, אולם דעת כמה ראשונים דאין יוצאים בזה, וכ"א כפי מנהגו, ומובא שרביה"ק מסאטמאר זי"ע נהג לחלק הסעודה, ובסעודה א' אכל דגים והביצים ובצלים וזמר חי ה', ושהה מעט, ובסעודה ג' השלים יתר המאכלים וגמר שאר הזמירות דשחרית.

בורר לסעודה שניה

אין לברור [בגון קילוף ביצים] לפני סעודה ראשונה לצורך סעודה שניה.

ואף שהם סמוכים, אולם "לאלתר" אינו נחשב אלא לצורך הסעודה הסמוכה.

ניקוי הפה

בסוף זמן אכילת חמץ, [בשנה זו בשעה 10:01], ינקה הפה והשיניים מחמץ, ואפשר לנקות בקסמי שיניים באופן שאינו מוציא דם, ולצחצה במברשת שיניים יבישה בלי משחה.

אולם במברשת רטובה, וכמו"כ במשחת שיניים אסור, וכן לא יהא סמוך לחניכיים באופן שמוציא דם.

ביעור החמץ

שאריות החמץ, יזרוק לבית הכסא, וחתוכות גדולות מפררן לחתיכות דקות וזורקן, או ישליכם במקום הפקר.

יש לזרוק החמץ לפני סוף זמן האיסור, ויבטל החמץ באמירת כל המירא.

דאחר כן הוא מוקצה, דאינו ראוי לכלום, וסתימת הפוסקים דאינו מוקצה עד סוף זמן שריפת החמץ, ודעת הגרמ"ש קליין דבזמנינו שאין הדרך ליתן לגוי או כלב, הריהו הוא כבר מוקצה מסוף זמן האכילה.

יש ליזהר בשעה שזורקים האשפה שלא יקשור את שקית האשפה בקשר, וכן בעניבה על גבי קשר [כדרך שקושרים הנעליים].

דרוצה שיטאר הקשר עד לאחר פינוי האשפה והוי בקשר של קימא כמבואר בסימן שי"ז, וכשאינו מעונין שיטאר הקשר לקיימא אלא דאין בכוונתו להתיר הקשר נחלקו האחרונים בזה, עי' שו"ת מנח"י (ח"ה סי' כ"ז).

מוציא חמץ בשבת

המוציא חמץ בשבת לאחר זמן הביעור, אסור לטלטלו, וכופה עליו כלי וישרפנו לאחר יו"ט.

וכן יכול לרחפו בגופו כלאחר יד לרחוב.

סעודה שלישית

אף מי שחילק סעודת שחרית לשנים, נכון לקיים מצות סעודת שלישית אחר זמן המנחה.

ייטב פנים ועוד אחרונים, דעיקר זמנה היא משיגיע זמן המנחה דהיינו משש שעות ומחצה [ובשנה זו בשעה 1:14].

נכון לכתחילה לקיימה בבשר ודגים, ולפחות בפירות.

ובמג"א הביא בשם הוזה"ק שרשב"י הי עוסק בתורה בשבת זו במקום סעודת שלישית, ובאורחות חיים (סי' תמ"ד) מביא שיר"ש יקיים ידי שניהם בפירות ובלימוד התורה, וכן הוא בייט"פ.

ולגבי פירות יש לציין להפמ"ג (סי' רצ"א משב"ז ב) הפירות מז' מינים שמברכים עליהם מעין ג', עדיפי.

יש נוהגין להתפלל מנחה גדולה ולאכול סעודה שלישית.

ברמ"א (סי' רצ"א ס"א) דצריך לקיימה לאחר מנחה, וכ"כ בבן איש חי עפ"י הסוד שגילה הארזי"ל דאפי' בדיעבד אין יוצאים אם אוכלים ס"ג קודם מנחה, וכיון דאין לאכול הרבה אחר שעה עשירית [בשנה זו 3:54], לכן נוהגין להתפלל מנחה גדולה ואוכלים סעודה שלישית.

ויש נוהגין להתפלל מנחה קטנה ואוכלים לפני מנחה, או אוכלים אח"כ מעט.

והמאחרים בעריכת הסדר, יש להקל יותר באכילה אחר שעה עשירית, רביה"ק מסאטמאר זי"ע היה מתפלל מנחה קטנה ואוכל מעט פשטיד"א תפוא' ושר זמירות של ס"ג.

שנה לצורך לילה

אל יאמר בשבת שהולך לישון בשביל הלילה.

בס' חסידים (סי' רס"ז) לא יאמר שהולך לישון בכדי לעשות מלאכה בלילה, ומובא בפוסקים (בס"י ר"ע וס"י ש"ז), ויש לדון האם דוקא בשביל מלאכה אסור דיש בזה ממצוא חפציו, או אפילו בלא מלאכה דהוי מכין לחול, ובמשב"ז (סי' ר"צ) כתב הטעם משום דעיקר השינה בשביל עונג שבת, ומבואר הטעם משום

דצריך שתהא לעונג. ובערוה"ש (ס' רצ) כתב אסור לומר אישן כדי לעשות מלאכה בערב, ואפילו כדי ללמוד בערב דזהו כמכין משבת לחול, אלא יישן כדי לנוח בשבת, ומבואר הטעם משום הכנה, וא"כ אפי' בלא מלאכה.

הכנה משבת ליו"ט

אסור להכין בשבת לעורך הלילה, וכל שנהנה ממנו אף בשבת מותר להכין ליו"ט.

ועי' דע"ת עפ"י הפמ"ג (ס' תק"ג) דיש להקל ע"י עכו"ם, ובפסקי הלכות להגה"צ אב"ד ריסקווע זצ"ל (שנת תשל"ד) כתב דמטעם הכנה לא ילבש בשבת בגדים לכ' יו"ט, ויש לציין לזה מה שכתב בבא"ח (עו אות ד) וז"ל בגדי מועד ילבשם בשבת זו אחר מנחה, דחיישי' שמא דבק בה פירור חמץ ע"כ, ומבואר דאם מטרתו בשביל חשש חמץ יש ללבושם כבר בשבת.

דינים השייכים לליל התקדש החג

דבירכו כבר בזמן הרה"נ, ואמן על ברכת שהחיינו של המקדש י"א דיכולות לענות, דברכת שהחיינו בהדלקת הנרות הכוונה על היו"ט ובשהחיינו שבקידוש הכוונה של שאר מצות הלילה, שו"ת שבה"ל (ח"ג ס' ס"ט).

ברכת בורא מאורי אש

יש מחמירים שלא להדליק נר מיוחד לעורך הברכה, אלא אם ידלוק זמן רב בתוך הסעודה, ויש המחברים שני נרות של יו"ט ומברכים עליהם, ויש המברכים על הנרות של יו"ט בלא לחברם.

דמצוה מן המובחר להבדיל על אבוקה, ולחבר שני נרות יש אוסרים, משום כיבוי בשעת הפרדתן דאסור ביו"ט, ולכן יש המדליקים "נר יקנה"ז", ומותר משום "מתוך", וזה נחשב צורך קצת דמצוה מן המובחר לברך על אבוקה, אולם שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א דדעת בעל השבה"ל זצ"ל לא היתה נוחה בזה, דאינו נחשב צורך מצוה ואין לומר "מתוך", ועדיף לברך על נרות יו"ט בלא לחברם, דמעיקר הדין אפשר לברך אף על נר אחד, וכן הוא נהג, ואם מדליק נר גדול שדולק זמן רב במשך הסעודה קיל טפי, ועדיין יש לדון בזמנינו שדולק לעקטע"ר, ובמרא דשמעתתא (אות רכ"א) מובא שאצל הגה"ק הרמ"א פריינד זצ"ל נהגו לקרב שני הנרות ולהפרידן אחרי זה.

המברכים "מאורי האש" על נרות המונחים תוך כוסות הזוכיות, יסתכלו על הנרות מלמעלה, דהיינו מעל הזוכיות ולא דרך הזוכיות.

לחוש להשיטות דאין מברכים על שלהבת דרך הזוכיות, עי' בס' רח"צ (סעי' ט"ז) ובמשנ"ב (סקל"ז) ובביאור"ל (ד"ה או בתוך).

שולחן עורך

י"א להרבות קצת בסעודה בשביל מלוה דמלכה.

הגדת חיים לראש לר"ח פאלאגי זצ"ל ומובא בויגד משה (ס' כ"ז י"ב) וז"ל יאכל סעודתו בקדושה וטהרה ויכוין לתקן משתאות הרשות אשר מילא כריסו מהם, ואם חל במוצ"ש יהא מרבה קצת בשביל סעודה רביעית שהוא כנגד דוד המע"ה, ודבר בעתו מה טוב דמצוה כנגד דוד כפי שכתב בווהר חרש פר' תשא.

נשים במוצאי שבת ליל יו"ט

נשים שלא התפללו [ולא אמרו "ותודיענו"] לא יעשו שום פעולה לעורך יו"ט עד שיאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".

וטוב שיאמרו כל נוסח הברכה בלא שם ומלכות.

הבדלה

במוצ"ש ליל יו"ט מקדשים "יקנה"ז", וכשממלאים הכוס אין נוהגים לשפוך מהיין כמידי מוצ"ש.

דהעיקר הוא הקידוש, ובשש"כ (ח"ב פס"ב הע' כ"ז) הביא ששמע מהגרש"א זצ"ל הטעם דעכשיו הוא יו"ט ואסור בהרווחת שבר, ונחשב בזיון לקדושת יו"ט.

נשים

יש נוהגין שהנשים המקדשות לעצמן אומרות גם ברכת ההבדלה, והרבה נוהגין שאינן אומרות בעצמן ברכת ההבדלה.

בהסכמת הגר"ח זוננפלד זצ"ל לשו"ת משנה שכיר (ח"א, בד"ה כן) כתב דבשנה זו [שנת תרפ"ז] יאמרו על כוס ראשון קידוש והבדלה, וגם הנשים שותות דהקידוש היא העיקר, ובס' משנת יעקב (להגאון מקאפיש זצ"ל ח"ב ס' רצ"ז סעי' ב') הוסיף דטעימת יין הקידוש זהו מדינא, והמנהג שהנשים אינן שותות יין הבדלה אינו אלא מנהג, וגם דאינו שייך כ"כ מנהג ביו"ט מוצ"ש, דלא שכיח כ"כ, והוא דומה למה שכתב הש"ך (ס' ק"צ סק"ג) "דדבר שאינו מצוי אין שייך בו מנהג" ע"כ, אולם בס' ויגד משה הביא בשם כמה אחרונים, שאין הנשים אומרות ברכת הבדלה ויוצאות לצאת מהמקדש, וכן הורה רביה"ק מסאמאר זי"ע, ולמנהג זה להנוהגין שכל המסובין אומרים ברכת הקידוש ביחד בקול רם, צ"ע איך יוצאות הנשים ברכות ההבדלה, דתרי קלא לא משתמע, ואפשר דברכת קידוש והבדלה של יו"ט הוי מילתא דחביבא דתרי קלא משתמע.

נשים שהדליקו נרות אינן מברכות שהחיינו בשעת הקידוש.

חלק מהוצאות הגליון נתנדב ע"י

הרה"ח ר' הלל פרידמאן וזוגתו שיחיו

לעילוי נשמת האה"ח מרת שויבא ב"ר יחיאל מיכל ע"ה

חלק מהוצאות הגליון נתנדב ע"י

הרה"ח ר' יוסף לייבוש גאלדבערג שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ח ר' דוד ב"ר שלמה ז"ל

לתרומות והנצחות לזיכוי הרבים וכן להערות והארות יוכלו לפנות לפלא' 055.6703129